

## IN MEMORIAM

FEHIM DŽ. SPAHO  
(1943-1993)

U jednom mirnom danu zločinačka granata je prekinula životnu nit ovog tihog, skromnog i nadasve omiljenog čovjeka 24. avgusta 1993. godine.

Rođen je u Sarajevu 29. novembra 1943. godine. Pohadao je mekteb na Kovačima, a potom završio i osnovnu školu. Sa 11 godina upisao se u Klasičnu gimnaziju koja je u to vrijeme trajala osam godina i završio je 1962. godine. Te godine upisao se na Filozofski fakultet u Sarajevu gdje je pred profesorima Šaćirom Sikirićem, Nedimom Filipovićem, Omerom Mušićem i njihovim asistentima diplomirao 1966. godine, na Odsjeku za arapski, turski i perzijski jezik. Iste godine, 1. oktobra, zaposlio se u Orijentalnom institutu kao arhivista gdje je od samog početka predano radio na obradi dokumenata iz vilajetskog arhiva, jednog izuzetno bogatog fonda Orijentalnog instituta. Uradio je veliki broj regesta ovih dokumenata i istinski savladao tehniku ovog teškog posla ovladavši osmanskim jezikom, jezikom ovih starih dokumenata.

Jedan od slijedećih zadataka koji ga je čekao bio je rad na turskim katastarskim popisima - tahrir defterima. Među defterima snimljenim u Bašbakanlik aršivu (Arhiv Predsjedništva vlade u Istanbulu) a koji su doneseni u Orijentalni institut s ciljem da se prevedu i znanstveno obrade kao prvorazredni izvori za historiju Bosne i Hercegovine bio je i defter za Kliški sandžak koji su starije kolege izbjegavali preuzeti zbog njegove težine. Spaho ga je preuzeo i strpljivo radio na njegovu dešifriranju i prevodenju. Ovaj obimni posao je vrlo uspješno priveo kraju. Iz ovog izvora i deftera za Kliški sandžak kasnijeg perioda nastale su brojne studije o historiji jugozapadne Bosne, zapadne Hercegovine, Sinja, Vrlike i dijela Dalmacije oko Zadra. Defteri Kliškog sandžaka zapravo obuhvataju popis stanovništva velikog teritorija od Konjica i Prusca na sjeveru do Jadranskog mora na jugu. Pored radova baziranih na defterima Kliškog sandžaka, objavio je i nekoliko radova iz arhivistike. Tako je u radu "Registrature u Bosanskom vilajetu u XIX vijeku", objavljenom u časopisu *Arhivist* (Beograd, 1971) opisao osmansku administraciju u Bosni XIX stoljeća, vrste spisa i akata i način

vođenja arhiva. Slijedeća tema koja je privukla Spahinu pažnju bila je pobuna Užičkog šejha o kojoj su i drugi naši orijentalisti objavili nekoliko izvora. U radu "Još nekoliko dokumenata o užičkom šejhu" objavljenom u *Prilozima za orijentalnu filologiju*, XVIII-XIX (Sarajevo, 1973), na osnovu ovih dokumenata osvjetljava lik ovog buntovnika i ispravlja neka ranije saopćena mišljenja o njemu. U ovom radu su prevedena i četiri fermana koja se odnose na užičkog šejha pa su i zaključci izneseni na osnovu ovih autentičnih izvora tim vredniji. U trebinjskom časopisu *Tribunia*, I, Spaho je objavio kratak, ali zanimljiv rad o posadi trebinjske tvrđave. I u ovom radu čiji je naslov "Jedan turski dokumenat iz XIX stoljeća o posadi trebinjske tvrđave" objavljen je jedan berat o plaćama nefera trebinjske tvrđave.

"Türk seyahat defterini kimi sorular", rad na turskom jeziku, objavljen u prištinskom *Çevrenu* (Priština, 1976) tretira probleme u vezi sa izdavanjem osmanskih katastarskih popisa - deftera. Pored osvrtu na dosadašnja iskustva na izdavanju ovih popisa, kod nas i u svijetu, Spaho razmatra i neke nove mogućnosti rada na ovim izvorima. Još jednom se Spaho vratio historiji Trebinja, i u radu "Četiri turska izvještaja iz Trebinja o hercegovačkom ustanku" upotpunjuje građu o tom ustanku (*Tribunia*, II, Trebinje, 1976).

U *Prilozima za orijentalnu filologiju*, XXV, povodom obilježavanja četvrt stoljeća postojanja Orijentalnog instituta, Fehim Spaho je objavio članak "Arhiv Orijentalnog instituta u Sarajevu" u kojem daje detaljan opis fondova i zbirki ovog arhiva. Sličnu temu je obradio i u radu "Les matériaux d'archives en langue turque conservés dans les institutions de Sarajevo" (*POF*, XXX, Sarajevo 1980) s tom razlikom što u ovom radu spominje i druge sarajevske ustanove koje posjeduju arhivalije iz osmanskog perioda.

U trebinjskom časopisu *Tribunia*, III, 1977. opisao je sadržaj sudskog protokola blagajskih kadija iz druge polovine XVIII stoljeća ("Sidžil blagajskih kadija iz druge polovine XVIII stoljeća"). U ovom radu je opisan sidžil kao izvor, a potom je predstavljen sadržaj spomenutog sidžila.

Jedan od najvrednijih Spahinih radova iz tog perioda je studija "Džamije i njihovi vakufi u gradovima Kliškog sandžaka početkom XVII vijeka" (*Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, IV, Sarajevo, 1976, str. 217-230). Rađen na osnovu neobjavljenih izvora - deftera za Kliški sandžak, ovaj rad daje detaljan opis vakufa u 17 kasaba Kliškog sandžaka i značajan je prilog proučavanju historije gradova u Bosni i Hercegovini.

U radu "Nekoliko turskih dokumenata o manastiru Mileševo" (*POF*, XXX, Sarajevo, 1980, str. 363-374) Spaho je objavio šest izvora nastalih između 1468-1614. o historijatu i zadužbinama ovog manastira.

Problematici vakufa se vraća i u radu "Vakufi i vakifi u jugozapadnoj Bosni i Dalmaciji" (*Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, IX-X, Sarajevo, 1983), a nešto detaljnije ovu temu fokusira na grad Livno koje je u najdužem periodu bilo sjedište Kliškog sandžaka u radu "Livno u ranim turskim izvorima - prilog za monografiju" (*POF*, XXII-XXIII, Sarajevo, 1984). Defteri za Kliški sandžak su izvor na kojem je radio i "Prilog istoriji grada Islama u Ravnim kotarima" (*Zadarska revija*, 4-5, 1985) kao i rad "Defteri za

---

Kliški sandžak iz XVI i XVII stoljeća - diplomatski prikaz" (*POF*, XXXIV, Sarajevo, 1984).

Defter za Kliški sandžak iz 1604. godine je izvor i za Spahin rad "Jedan popis Sinja i Vrlike iz 1604. godine", a na osnovu četiri deftera za Kliški sandžak, dva deftera Bosanskog sandžaka i "Putopisa" Evlije Čelebije nastao je i Spahin posljednji, posthumno objavljeni rad "Livno u turskim povijesnim vrelima i u *Putopisu* Evlije Čelebije", objavljen u zborniku *Livanjski kraj u povijesti*, Split-Livno, 1994.

Ovi radovi su kvalificirali Fehima Spahu najprije za višeg stručnog saradnika, a potom i za stručnog savjetnika. Spaho je prijavio još 1981. doktorsku disertaciju na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Naslov disertacije je bio "Gradovi u Kliškom sandžaku do kraja XVII vijeka". U januaru 1991. godine napustio je Orijentalni institut i prihvatio se službe u Skupštini grada Sarajeva, kao sekretar za prosvjetu nauku i kulturu. Bio je to odlazak iz Instituta nakon 25 godina rada, odlazak za koji smo svi mislili da je privremen jer je tako i Spaho govorio. Namjeravao se vratiti u Institut i nastaviti rad na disertaciji koji nije bio daleko od završetka. Nažalost, ta njegova namjera nije se ostvarila. Spahinom smrću naša osmanistika je pretrpjela istinski gubitak.

*Fehim Nametak*